

Remissvar över betänkandet SOU 2024:17 Skolor mot brott (U2024/00726)

Internationella Engelska Skolan (IES) är den ledande friskoleorganisationen inom den svenska grundskolan och driver nio av de tio största fristående grundskolorna i landet. Läsåret 2022/23 går cirka 32.000 elever i våra skolor, 45 grundskolor och en gymnasieskola. Av dessa har vi 18 skolor som bedriver F-3 verksamhet med cirka 2000 elever inskrivna i fritidshemmet. I vår öppna fritidsverksamhet i åk 4-6, Junior Club, har vi omkring 1000 elever inskrivna. Tillsammans bidrar förskoleklass, skola, fritidshem och öppen fritidsverksamhet till våra elevers allsidiga utveckling och lärande. Grundare är Barbara Bergström, en svenskamerikanska som arbetade som lärare i en svensk kommunal skola fram till friskolereformen 1992. Hon sade då upp sig för att starta en skola efter sin övertygelse. Internationalisering, med engelska språket som nyckeln till världen, trygghet och ordning i skolan som arbetsmiljö så att lärare kan undervisa och elever lära samt höga akademiska förväntningar för alla elever, oavsett bakgrund, är de tre huvudsträvanden som präglat Internationella Engelska Skolan under 30 års verksamhet. Cirka 1300 av skolgruppens lärare är rekryterade från andra länder, såsom Kanada, USA, England, Australien och Sydafrika.

Remissvar

Sammanfattning

Internationella Engelska Skolan i Sverige AB (IES) välkomnar initiativet att skolväsendet involveras ytterligare i arbetet för att motverka brottsligheten och öka säkerheten inom skolan. Det löfte vi ger våra elever är att erbjuda dem en skolmiljö som präglas av trygghet och säkerhet samt en skolgång fri från rädsla och hot. Grundläggande för att uppnå detta är det förebyggande arbete för trygghet och säkerhet som bedrivs på IES skolor och en skolkultur som välkomnar alla elever oavsett bakgrund. IES vill erbjuda en utbildning där elever inte upplever sig marginaliserade, där de lär sig vikten av uthållighet, "grit", där eleverna ges en positiv framtidstro samt en ambition att bidra till samhället.

Detta arbete hos IES bygger på struktur och policy. Regler, rutiner och normer skapar förutsägbarhet för IES elever och bidrar till en känsla av trygghet samtidigt som de introduceras till de krav som ställs i livet även efter skolan. Att arbeta för en trygg och säker skola är ett holistiskt arbete som involverar alla vuxna och inte kan förskjutas till en checklista utan handlar just om normer och beteenden.

IES arbetar redan aktivt med riktlinjer för våra skolor i deras arbete med att förebygga brott, kriminalitet och särskilt mot gängkriminalitet. IES välkomnar lagändringar som ökar vår förmåga att skydda våra elever från den nuvarande utvecklingen i samhället. Skolan är en del av samhället och när samhällsförändringar sker, märks de naturligtvis i skolan. Här får inte lagstiftaren vara naiv. När kriminalitet och brott kryper längre ner i åldrarna återfinns det också i skolorna. Det skapar nya utmaningar och förutsättningar som i sin tur kräver nya verktyg för skolorna. Med den nya verkligheten måste också skolornas, men framför allt rektorernas arbete omfördelas. Här är det avgörande att lagstiftaren med sin intention att göra rätt inte överbelastar den yrkesroll som praktiskt ska genomföra arbetet med att lägga på onödig administration.

Som framgår nedan ställer sig IES positiv till vissa av betänkandets förslag, men som all forskning tyder på bör tiden läggas på förebyggande arbete och bygga upp kunskaper och färdigheter hos våra elever. Risken finns att tiden för detta kommer att minska genom vissa av betänkandets förslag. Därför vill IES tydligt belysa att vissa av de förslag som presenteras i betänkandet innefattar svåra gränsdragningsproblem och vissa av de förslag som presenteras av betänkandet kommer också leda till ökad administration för rektorer och huvudmän samt ökade kostnader för huvudmän som de i så fall behöver kompenseras för på ett likvärdigt sätt.

IES avstyrker betänkandets förslag gällande en reglering av det brottsförebyggande arbetet i skolan i form av framtagande av lägesbilder och åtgärdsplaner. IES avstyrker vidare förslaget om införande av ett nytt kapitel i skollagen. IES avstyrker även hur - men inte att - förslaget att rektorn ges en rätt att fatta ett generellt beslut om att väskor och andra föremål som elever har eller har haft med sig till

skolan kan undersökas av skolpersonal en viss dag för att begränsa risken för allvarigare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten.

IES tillstyrker förslaget att det ska införas bestämmelser i skollagen som reglerar huvudmannens ansvar att se till att det på varje förskole- eller skolenhet bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer samt att det på varje skolenhet ska finnas en beredskapsplan. Hur detta sker måste dock vara upp till huvudmannen med hänsyn till verksamhetens förutsättningar. IES tillstyrker vidare förslaget om en bestämmelse i skollagen som ålägger huvudmannen att se till att det på förskole- eller skolenheten vidtas åtgärder för att obehöriga inte ska ges fritt tillträde till förskole- eller skolenhetens område under tid då verksamheten pågår. IES tillstyrker också förslaget om en bestämmelse i skollagen som reglerar skolans skyldighet att anmäla en elev till polisen. Då offentlighets- och sekretesslagen inte är direkt tillämplig på fristående huvudmän krävs dock ett förtydligande kring vilka överväganden avseende tystnadsplikt som fristående huvudmän ska göra innan uppgifter överlämnas till polismyndigheten. IES tillstyrker delvis förslaget om ändring i läroplanerna och önskar att ordet "regler" förtydligas.

En reglering av det brottsförebyggande arbetet i skolan (betänkandets avsnitt 10.3 och 16.3.1-16.3.6)

En av IES grundläggande principer under de trettio år som organisationen har funnits har varit att arbeta för att skapa en trygg och säker skolmiljö fri från brottslighet och kränkningar genom god undervisning som ger såväl kunskaper som värderingar. Detta kräver ett strukturerat arbetssätt baserat på regler, rutiner och normer. IES delar utredningens bedömning att skolan har en viktig roll i det lokala brottsförebyggande arbetet och att det är angeläget att skolan tillsammans med andra samhällsaktörer arbetar aktivt för att förebygga brottslighet. Dock avstyrker IES betänkandets förslag att varje skolenhet ska ta fram en årlig lägesbild och åtgärdsplan. IES delar och instämmer i Statskontorets bedömning avseende betänkandet i denna del och hänvisar därför till deras remissvar i denna del; se Statskontorets remissvar under rubrikerna "Skolan har en viktig roll i det brottsförebyggande arbetet" samt under rubriken "Statskontoret avstyrker utredningens förslag om årliga lägesbilder och åtgärdsplaner på skolenhetsnivå" (Statskontorets dnr 2024/72-4).

IES vill för egen del därtill lägga till att för det fall betänkandets förslag genomförs behöver huvudmän för skolverksamhet ges kompensation för de extra kostnader detta arbete kommer att innebära. Vidare är det viktigt att stöd för detta arbete ges av Brottsförebyggande rådet och Skolverket samt andra myndigheter såsom föreslås i betänkandet i avsnitt 16.3.6. IES ställer sig också positiv till och välkomnar att Skolverket, Socialstyrelsen, Brå och Polismyndigheten ges i uppdrag att lämna förslag på hur ett operativt stöd till skolor som är särskilt brottsbelastade, i form av en insatsgrupp, kan utformas och fungera.

Beredskap för allvarliga våldssituationer (betänkandets avsnitt 11.4 och 16.4)

IES tillstyrker förslaget att det ska införas bestämmelser i skollagen som reglerar huvudmannens ansvar att se till att det på varje förskole- eller skolenhet bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer samt att det på varje skolenhet ska finnas en beredskapsplan. Hur detta sker måste dock vara upp till huvudmannen med hänsyn till verksamhetens förutsättningar. Det bör vidare tydliggöras hur detta förslag förhåller sig till arbetsmiljölagstiftningen. IES vill också påtala att detta innebär nya arbetsuppgifter för rektorer och huvudmän samt att huvudmän för skolverksamhet i så fall behöver ges kompensation för de extra kostnader detta arbete kommer att innebära, exempelvis för att genomföra pågående dödligt våld utbildningar (PDV-utbildningar). Även om regleringen inte innebär något ovillkorligt krav för skolor att genomföra sådana PDV-utbildningar så anges i betänkandet att det står klart att det för många skolor är och kommer att vara ett bestående inslag i beredskapsarbetet (se s. 295). IES tillstyrker vidare att stöd för arbete med beredskapsplan ges av andra myndigheter såsom föreslås av betänkandet i avsnitt 16.4.4.

Tillträde till verksamhetens område (betänkandets avsnitt 12 och avsnitt 16.5)

IES tillstyrker förslaget om en bestämmelse i skollagen som ålägger huvudmannen att se till att det på förskole- eller skolenheten vidtas åtgärder för att obehöriga inte ska ges fritt tillträde till förskole- eller skolenhetens område under tid då verksamheten pågår. IES vill dock att huvudmän för skolverksamhet i så fall ges kompensation för de extra kostnader det kommer att innebära att anpassa vissa skolgårdar och skolbyggnader för att det ska bli möjligt att se till att obehöriga inte kan få tillträde till skolenhetens område.

Även om skolgården och skolbyggnader redan idag inte utgör allmän plats är många skolor och skolgårdar konstruerade vid en tid då samhället såg annorlunda ut och då det inte var ett problem att allmänheten hade fritt tillträdet till skolor och skolgårdar. Idag kan skolgårdar behöva inhägnas för att förhindra att exempelvis gängkriminella och andra ovälkomna besökare tar sig in på skolans område. Då räcker inte riktlinjer och rutiner kring att besökare ska anmäla sig vid en skolas reception. Istället krävs kostsamma investeringar för att göra skolgårdar säkra för elever genom att inhägna dem och installera låsbara dörrar till samtliga entréer m.m.

IES välkomnar att Skolverket ges i uppdrag att ta fram en vägledning för hur skolor, förskolor och fritidshem kan arbeta för att begränsa obehöriga personers tillträde till förskole- och skolområdet såsom föreslås i betänkandets avsnitt 16.5.2.

En möjlighet att undersöka väskor och andra föremål (betänkandets avsnitt 13.4.1 och 13.4.7 samt 16.5)

Det finns idag uppenbara begränsningar i hur skolor kan säkra tryggheten som är relaterade till detta förslag så här delar IES utredningens problembeskrivning. Samtidigt är det viktigt att vidmakthålla grundprinciper i ett rättssamhälle så att skolans roll inte övergår från att vara en plats för kunskap till att enbart beivra brott. Det måste fortsatt ligga på rättsväsendet. Dessvärre befarar IES att så som förslaget idag är utformat så motverkas syftet med förändringen och riskerar att enbart bli en belastning för skolorna. Därför avstyrker IES förslaget i dess nuvarande utformning men är inte negativa till att rektorn ska kunnas ges en rätt att fatta ett generellt beslut om att väskor och andra föremål som elever har eller har haft med sig till skolan kan undersökas av skolpersonal en viss dag för att begränsa risken för allvarigare ordningsstörningar eller upprätthålla säkerheten. Om alla elever vet om att en undersökning kommer att ske en viss dag kommer de säkerligen att välja att ta med sig det förbjudna föremålet en annan dag till skolan, vilket gör att lagstiftningen inte får önskad effekt. Den av betänkandet föreslagna bestämmelsen i skollagen om undersökning av väskor gäller endast för högstadiet i grundskolan och gymnasieskolan. Risken finns därmed att äldre elever utnyttjar elever i låg- och mellanstadiet för att exempelvis smuggla in droger och alkohol i skolmiljön för att de vet att skolpersonal inte får undersöka dessa elevers väskor. Det är naivt att tänka att detta inte skulle ske med tanke på den pågående samhällsutvecklingen.

Risken för att många elever känner sig kränkta vid en sådan undersökning är också stor. Skulle den föreslagna lagändringen genomföras önskar IES förtydligande i att en undersökning av en elevs väska som sker i enlighet med den föreslagna bestämmelsen inte samtidigt kan anses som en kränkning.

IES ser också en risk för att lägga uppgifter på skolpersonal som de varken har utbildning eller erfarenhet av att göra bedömningar kring samtidigt som IES ser ett behov av större möjligheter att vidta åtgärder i skolan. Det är därför viktigt att stöd och utbildning erbjuds skolpersonal kring dessa nya befogenheter såsom föreslås i avsnitt 16.6.14 i betänkandet.

Det anges i betänkandet att "Beslutet om undersökning av väskor ska givetvis dokumenteras på ett tillfredsställande sätt. Syftet med detta är bland annat att det ska vara möjligt att i efterhand granska om det fanns tillräckliga skäl för att fatta beslut om undersökning av väskor"(se s. 306). Detta dokumentationskrav framgår dock inte av den föreslagna lagtexten. IES anser att besluten inte ska behöva dokumenteras och att detta bör framgå direkt av lagtexten. Det skulle annars innebära ytterligare en administrativ arbetsuppgift som läggs på skolans rektor, vilket IES ställer sig tveksam till.

Mot bakgrund av de invändningar som framförts så vidhåller IES trots det att det ska vara tillåtet att under vissa omständigheter bör kunna vara tillåtet att undersöka enskilda elevers väskor baserat på

misstanke om att den enskilda eleven har med sig ett förbjudet föremål. Detta ska inte behöva dokumenteras annat än i enlighet med 5 kap. 24 § skollagen. Inte heller ska elever och vårdnadshavare informeras om detta i förväg.

En anmälningsskyldighet till polisen (betänkandets avsnitt 14 och 16.7)

IES tillstyrker förslaget om en bestämmelse i skollagen som reglerar skolans skyldighet att anmäla till Polismyndigheten när en elev kan misstänkas för brott i samband med skolans verksamhet. Det blir genom förslaget tydligare för skolor när de ska polisanmäla elever och när de inte ska göra det. IES anser dock att det är viktigt Skolverket ges i uppdrag att ta fram allmänna råd om bestämmelsens tillämpning såsom föreslås i betänkandets avsnitt 16.7.7 då det i vissa fall kan vara svårt för skolpersonal att bedöma om övervägande skäl talar emot en polisanmälan. Det bör även i detta stödmaterial tydliggöras hur skolan kan arbeta vidare för att se till att eleven ändrar sitt beteende för att klargöra att polisanmälan endast är en del i arbetet med att få eleven att ändra beteende och skapa trygghet. Då offentlighets- och sekretesslagen inte är direkt tillämplig på fristående huvudmän krävs också ett förtydligande kring vilka överväganden avseende tystnadsplikt som fristående huvudmän ska göra innan uppgifter överlämnas till polismyndigheten.

En ändring av läroplanerna (betänkandets avsnitt 10.2.2 och 16.3.7)

IES tillstyrker delvis förslaget om att det i samtliga läroplaner görs ett tillägg som förtydligar att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de lagar och andra regler som gäller i samhället. Det är otydligt vad som avses med ordet "regler". Det bör övervägas att byta ut detta ord till ordet "föreskrifter", vilket är ett vedertaget samlingsnamn för de bindande rättsliga dokument som finns förutom lagar. Om det med ordet regler avses skolans ordningsregler så bör detta förtydligas i texten. Vidare behöver stödmaterial tas fram för skolpersonal för denna nya uppgift.

Att arbeta med normer, lagar och regler är dock något som är inbyggt i IES modell för att skapa en trygg skolmiljö, med ansvarstagande elever som avskräcks från att bryta mot dessa. Elever som bryter mot lagar och regler ges stöd och konsekvenser för att skapa förändrat beteende, men detta ger också IES möjlighet att göra riskbedömningar avseende trygghet och säkerhet.

Det finns behov av ett nytt kapitel i skollagen (betänkandets avsnitt 16.2)

IES avstyrker förslaget att det ska införas ett nytt 5 a kapitel i skollagen som innebär att skolväsendet ska arbeta brottsförebyggande och med vissa säkerhetsfrågor. Som anges på s. 277 i betänkandet så

är begreppet trygghet i 5 kap. 3 § skollagen tänkt som ett begrepp som ska omfatta bland annat säkerhet (se även prop. 2021/22:160 s. 42). Det naturliga vore därmed att integrera de nya bestämmelserna om säkerhetsarbete i 5 kap. skollagen som reglerar trygghet.

Genomförande och ikraftträdande (betänkandets avsnitt 17)

IES avstyrker den föreslagna tiden för ikraftträdande. Många myndigheter ska ta fram olika typer av stödmaterial vilket sannolikt inte kommer att hinnas med till den 1 juli 2025. Skolhuvudmän kommer därefter i sin tur behöva vidareutbilda personal om de nya bestämmelserna i skollagen och stödmaterialet, samt implementera lagändringen vilket kräver mer tid än den föreslagna. Därmed blir det även svårt för huvudmännen att hinna ta fram en första åtgärdsplan till den 1 januari 2026.

Förslagens konsekvenser (betänkandets avsnitt 18)

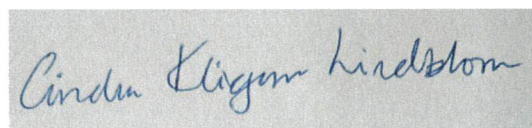
Att implementera samtliga förslag i betänkandet kommer att innebära ökade kostnader för huvudmännen och skolorna i olika utsträckning, vilka dessa behöver bli kompenserade för. IES önskar att det förtydligas hur kommunerna ska avgöra vilken summa som ska avsättas för detta arbete i sin skolpeng så att detta sker på ett likvärdigt sätt i landet (se s. 361 i betänkandet). Betänkandets estimering av kostnaderna för att införa de föreslagna lagändringarna är sannolikt kraftigt underdimensionerade.

Vidare kommer det att kräva mycket tid och personella resurser för att implementera lagförslagen. Det finns även en stor risk att rektorer inte hinner med sitt kärnuppdrag att leda det pedagogiska arbetet på skolan genom att ytterligare administrativa uppgifter läggs på rektorer. Om nya arbetsuppgifter läggs på rektorerna bör lagstiftaren se över om andra uppgifter kan tas bort.

För Internationella Engelska Skolan, Danderyd 14 juni 2024

VD Internationella Engelska Skolan

Cindra Klingspor Lindblom

Skoljurist, Internationella Engelska Skolan